

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף נב

הגמרא עוסקת בעוף שנופל על דברים שונים, האם יש בזה חשש לריסוק איברים או לא.

חול הדק: אם נפל העוף על חול דק, לא חוששים לריסוק איברים, אבל אם נפל על חול גס חוששים. נפל על אבק דרכים חיישין. נפל על 'תיבנא ועביד בזגא' = תבן שעשו ממנו חבילה, חיישין לריסוק כי הוא קשה. אבל אם לא עשו מהם חבילה, לא חיישין כי התבן הוא רך.

חיטי וכל דמינייהו: נפל על חיטים וכל בני מינם (כגון שיפון) חיישין, וכן נפל על שעורים וכל בני מינם חיישין. אבל נפל על כל מיני קטניות אין בהם משום ריסוקי אברים, חוץ מ'רוביא'. 'חימצ' (= גרגירי אפונה) אין בהם משום ריסוק אברים כי הם מתגלגלים, אבל 'חפצי' (= גרגירי חמוס) יש בו משום ריסוק אברים כי הם לא עגולים לגמרי.

כללא דמלתא: כללו של דבר. כל דבר שהוא מחליק אין בו משום ריסוק אברים, אבל אם אינו מחליק יש בו משום ריסוק אברים.

דבוק: עוף שנלכד במלכודת דבק ונפל איתה מהגובה לקרקע. נחלקו רב אשי ואמימר האם יש בזה חשש ריסוק איברים. המלכודת הזו עשויה מפס עץ שמורחים עליו דבק, וכשהעוף דורך עליו הוא נדבק, וכשהוא מנסה לעוף הוא נופל יחד עם העץ לקרקע.

בחד גפא: אם העוף נדבק רק בכנף אחת, לכולי עלמא הוא כשר כי הוא עף בכנף השניה ואינו נחבט בקרקע. והמחלוקת כשנדבק בשתי הכנפיים. מי שאוסר את העוף, סובר שהוא לא יכול לעוף ולכן הוא נחבט בקרקע. ומי שמתיר סובר שעדיין הוא יכול לעוף קצת בראשי הכנפיים וזה גורם שהוא לא יחבט בקרקע.

ואיכא דאמרי: אם נדבקו שתי הכנפיים לכו"ע העוף אסור. והמחלוקת כשנדבקה רק כנף אחת. מי שמתיר סובר שהוא יכול לעוף בכנף השניה. ומי שאוסר סובר שמכיון שהוא לא יכול לעוף בכנף אחת, הוא גם לא יכול לעוף בשניה.

והילכתא - בתרי גפי אסיר, בחד גפא שרי: נדבקו שתיים העוף אסור, נדבקה כנף אחת העוף מותר.

*

למדנו במשנה - נשתברו רוב צלעותיה: של הבהמה היא טרפה.

תנו רבנן אלו הן רוב צלעות: ככהמה יש 11 צלעות ככל צד, וכיחד 22 צלעות. ואם נשברו 12 צלעות הרי נשברו רוב הצלעות שלה. ולכן אם נשברו שש צלעות מצד אחד ושש מצד שני, או אחת עשרה צלעות מצד אחד וצלע אחת מצד שני, הרי נשברו רוב צלעותיה.

אמר זעירי: דוקא כשהם נשברו מחציים כלפי השדרה (כי בשדרה נמצאת החיות של הבהמה), ולא מחציים כלפי החזה. ואמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן שמדובר דוקא בצלעות גדולות שיש בהן מוח.

אמר עולא - בן זכאי אמר: אם נעקרו הצלעות, מספיק שנעקרו רוב של צד אחד דהיינו 6 צלעות (מתוך 11 צלעות שבכל צד), היא טריפה. אבל אם נשתברו הצלעות, דוקא אם נשתברו רוב של שני צדדין דהיינו 12 צלעות. זו דעת בן זכאי. אבל רבי יוחנן סובר שבין נעקרו ובין נשתברו צריך רוב של שני צדדין.

אמר רב - נעקרה צלע וחוליא עמה טרפה.

אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב: מה הדין אם נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן והחוליא נשארה קיימת? אמר להם רב - אתם מדברים על 'גיסטרא'? הרי אין צריך לדבר על גיסטרא כי היא נבלה! גיסטרא - בהמה שנחתכה לשני חלקים. וכשנעקרו שתי צלעות מכאן ומכאן זה בעצם 'גיסטרא'.

קושיא: והא רב נמי גיסטרא קאמר: כי רב דיבר על צלע וחוליא שנעקרו, ואם נעקרה הצלע והחוליא, בהכרח שהצלע שכנגדה גם כן נעקרה (כי אין חוליא

שמחברת אותה), ואז הבהמה גיסטרא, ואם כן רב לא היה צריך לומר שהיא טריפה!
תירוץ: כי קאמר רב צלע בלא חוליא: רב דיבר על מקרה שנעקרה צלע בלי חוליא.

קושיא: והא 'צלע וחוליא' קאמר! תירוץ: צלע וחצי חוליא: רב דיבר על נעקרה צלע וחצי מהחוליא, ומכיון שנשארה חצי חוליא, הצלע שכנגדה נשארה קיימת וממילא הבהמה אינה גיסטרא (ורב היה צריך להשמיע לנו שהבהמה טרפה).

קושיא: מכלל דרב כהנא ורב אסי: אם כן יוצא שרב כהנא ורב אסי שאלו את רב על מקרה שנעקרה צלע מכאן וצלע מכאן אבל החוליא נשארה שלמה לגמרי. (כי אם רב אמר שכאשר נעקרה צלע וחצי חוליא טרפה, כל שכן כשנעקרו שתי צלעות וחצי חוליא, ולא היה להם לשאול את רב על כך). ורב אמר להם שבכזה מקרה הבהמה גיסטרא.

וקשה, כי הרי עולא אמר בשם בן זכאי 'נעקרו ברוב צד אחד, נשתברו ברוב שני צדדין' דהיינו רק אם נעקרו רוב הצלעות שבצד אחד היא טרפה, ולא כשנעקרו רק זוג אחד של צלעות! **תירוץ: אמר לך התם זה שלא כנגד זה, הכא זה כנגד זה:** עולא דיבר על שש צלעות שנעקרו שלא כנגד זה, ולכן הבהמה אינה גיסטרא כי תמיד נשארה צלע אחת קיימת באחד הצדדים (ולכן כל עוד לא נעקרו 6 צלעות היא לא טריפה). אבל רב כהנא ורב אסי מדברים על שתי צלעות שנעקרו זה כנגד זה, ובכזה מקרה הבהמה גיסטרא והיא טריפה.

קושיא: והאמר רבי יוחנן וכו': הרי רבי יוחנן אמר שאם נעקרו הצלעות 'ברוב שני צדדין' היא טריפה, דהיינו אם נעקרו 12 צלעות. והרי בכזה מקרה ודאי שיש לפחות צלע אחת שנעקרה שהיא כנגד צלע אחרת שנעקרה. (כי בכל צד של הבהמה יש 11 צלעות, והצלע ה-12 שנעקרה בצד השני, עומדת כנגד אחת מה-11 צלעות שכנגדה). ומדוע רבי יוחנן מצריך שיעקרו כל כך הרבה צלעות? מספיק רק שתי צלעות זו כנגד זו! **תירוץ: התם בוכנא בלא אסיתא, הכא בוכנא ואסיתא:** רבי יוחנן דיבר על צלעות שנעקרו והחוליא נשארה שלימה לגמרי. כמשל מ'בוכנא ואסיתא'. בוכנא = 'עלי' (המקל שאיתו כותשים בתוך המכתשת) וזה משל לצלע, אסיתא = 'מכתשת' וזה משל לחור שבחוליא שבתוכו נכנסת הצלע. ושם רק הבוכנא נעקרה ולא האסיתא. אבל רב כהנא ורב אסי דיברו על מקרה שנעקרה גם האסיתא כלומר נשבר גם חלק מהחוליא.

קושיא: אי הכי היינו דרב: אם כן זה בדיוק מה שרב דיבר, שנעקרה צלע וחצי חוליא שהיא טריפה. ומדוע הם שאלו אותו על צלע כנגד צלע וחצי חוליא? הרי כל שכן שהיא טריפה! תירוץ: לא שמיע להו דרב: הם לא שמעו את דבריו.

קושיא: וליבעו מיניה כדרב: אם כן היה עליהם לשאול אותו רק על צלע אחת וחצי חוליא (דהיינו על מה שרב אמר בעצמו). תירוץ: סברי ליבעי מיניה חזא דפריש לן תרתי. דאי בעינן מיניה חזא, הניחא אי אמר לן טרפה כל שכן תרתי, אי אמר לן כשרה אכתי תרתי קא מיבעיא לן: הם חשבו שעדיף לשאול אותו שאלה אחת שממנה הם יקבלו תשובה על שני המקרים.

דהיינו אם הם ישאלו אותו על צלע וחצי חוליא, אמנם ניחא אם הוא יענה להם שהיא טריפה, כי אז הם יבינו שכל שכן בשתי צלעות וחצי חוליא היא טריפה. אבל אם הוא יענה להם שהיא כשרה, עדיין יהיה להם ספק מה הדין בשתי צלעות וחצי חוליא?! ולכן הם שאלו אותו על שתי צלעות.

קושיא: אי הכי השתא נמי דקא בעי מיניה תרתי, הניחא אי אמר להו כשרה כל שכן חזא, ואי אמר להו טרפה אכתי חזא מיבעיא להו: עדיין מה הם הרויחו כששאלו אותו על שתי צלעות? כי אמנם ניחא אם יענה להם כשרה, הם יבינו שכל שכן בצלע אחת שהיא כשרה. אבל אם יענה להם טריפה, עדיין יהיה להם ספק מה הדין בצלע אחת וחצי חוליא! תירוץ: סברי אם כן מירתח קא רתח 'חזא טרפה תרתי מיבעיא'? אם הם ישאלו אותו על שתי צלעות וחצי חוליא הם יוכלו להבין מסגנון התשובה שלו מה הוא סובר בצלע אחת וחצי חוליא. כי אם הוא סובר שבצלע אחת היא טריפה, הוא יענה להם בכעס 'בצלע אחת היא כבר טריפה, ואתם מספקים על שתיים?!' אבל אם יענה להם בניחותא שהיא טריפה, הם יבינו שבצלע אחת היא כשרה ורק בשתי צלעות היא טריפה.

קושיא: והא קא אמרי ליה ולא רתח: הרי הוא לא כעס עליהם. תירוץ: כיון דקאמר להו גיסטרא קאמריתו היינו ריתחיה: התשובה שלו 'על גיסטרא אתם מדברים?' זה בעצם סגנון של כעס. כי הוא התכוון לומר וכי אתם צריכים לשאול על מקרה של נבלה? והרי אפילו בצלע אחת היא כבר טריפה!

*

*

למדנו לעיל - נעקרה צלע מעיקרה טרפה:

קושיא: ורמינהו: כמה חסרון בשדרה: והרי למדנו במשנה במס' אהלות - כמה יחסר מהשדרה של המת ולא תטמא באהל? לדעת בית שמאי משתחסר השדרה עצמות שתי חוליות, ולדעת בית הלל משתחסר עצם של חוליה אחת. ע"כ המשנה שם.

ואמר רב יהודה אמר שמואל וכן לטרפה: שלדעת בית שמאי לא נעשית הבהמה טרפה בפחות משתי חוליות שנחסרו מהשדרה, ולדעת בית הלל משתחסר עצם של חוליה אחת הרי היא טריפה.

נמצא שלדעת שמואל (בדעת בית הלל) בהמה נטרפת בעקירת חוליה ולא בעקירת צלע!

תירוץ: **הכא** (כאן מדובר) **צלע בלא חוליא, התם** (= שם) **חוליא בלא צלע**.

[מכאן ע"פ ביאור 'חברותא']

קושיא: **בשלמא** עקירת **צלע בלא** עקירת **חוליא משכחת לה**. **אלא** עקירת **חוליא בלא צלע** - **היכי משכחת לה?**

תירוץ: **בשילהי כפלי**: שם יש חוליות רבות בלא צלעות כלל.

מתקיף לה רב אושעיא: אי גם בטריפה נחלקו, נמצא שבית הלל מחמירים להטריף בחוליה אחת, ובית שמאי מקילים. **ולתנייה** להאי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל במסכת עדויות **גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל!** שהרי בית הלל הם המחמירים להטריף בחוליה אחת!?

אמר ליה רב: כי איתשיל חסרון שדרה בכמה, בבית המדרש, במסכת עדויות - **לענין טומאה** באוהל המת **איתשיל**, דהוו להו בית שמאי לחומרא, שבניטלה חוליה אחת עדיין הוא מטמא.

*

למדנו במשנה - וגולגולת שנחבסה ברובה:

בעי רבי ירמיה: האם מדובר שנחבסה רוב גובהה של הגולגולת, מן העיניים ולמעלה, או רוב היקיפה של גולגולת, שהוא גדול מרוב גובהה? תיקו.

*

למדנו במשנה - ובשר החופה רוב הכרס, ברובו:

בעי רב אשי: האם ברוב בשר קרוע היא נטרפת, או ברוב בשר נטול? תפשוט ליה דברוב קרוע מדובר. מדתנן (לעיל מב.) כרס הפנימית שניקבה או שנקרע רוב החיצונה. ואמרי במערבא משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא: כל הכרס כולו, זו היא כרס הפנימי. ואי זהו כרס החיצונה? בשר החופה את רוב הכרס. ומוכח שמדובר בנקרע, שהרי אמרינן 'או שנקרע רוב [הכרס] החיצונה', ואמרי במערבא דהיינו נקרע רוב בשר החופה את הכרס.

דחיייה: מידי הוא טעמא, הרי כל הטעם דמיבעיא לן אי קרוע או נטול, לא איבעיא לן אלא לשמואל, שאמר לעיל, אם נעקרה צלע מעיקרא, ובשר החופה את רוב הכרס ברובו, הרי היא טרפה, ושמואל אינו מפרש את משנתנו שכרס החיצון הוא רוב בשר החופה את רוב הכרס, שהרי האמר רבי יעקב בר נחמני אמר שמואל, כרס החיצון הוא בסוף הכרס הפנימי, שהוא מקום שאין בו מילת. ושמואל מוסיף על משנתנו טרפות של בשר החופה את רוב הכרס, ולדברי שמואל הוא דאיבעיא ליה לרב אשי אי נקרע ברובו או ניטל ברובו.

*

למדנו במשנה - ודרוסת הזאב:

אמר רב יהודה אמר רב, בבהמה - מן הזאב ולמעלה הוי דרוסה, וזאב בכלל, אבל מן הזאב ולמטה, אין להם ארס להמית בהמה אלא רק עופות. ובעופות - מן הנץ ולמעלה יש לו כח לדרוס.

ודנה הגמרא: מה שאמר רב יהודה אמר רב שבבהמה "מן הזאב ולמעלה", למעוטי מאי?

אילימא למעוטי חתול, לומר שאין דריסתו דריסה, הרי כבר תנינא "וזרוסת הזאב", ומשמע שרק מזאב ולמעלה הווי דרוסה?!

וכי תימא לתרץ, כי מהמשנה בלבד הוה אמינא שלעולם דרוסת החתול נמי הוי דרוסה, ומה שנקט התנא דרוסת הזאב, **הא קא משמע לן, דזאב** אפילו בבהמה **גסה נמי דריס**, ולכן היה צריך רב להשמיענו שלא נאמר כך אלא רק מדרוסת הזאב ולמעלה הווי דרוסה.

אי אפשר לתרץ כך, כי **והא תנן: רבי יהודה אומר דרוסת הזאב בדקה, וזרוסת ארי בגסה**. ומוכח ממתניתין שזאב דורס רק בדקה, ולא הוצרך רב להשמיענו שדרוסה היא רק מדרוסת הזאב ולמעלה.

וכי תימא לתרץ כי **רבי יהודה מפלג פליג**, ולפי תנא קמא זאב דורס אפילו בגסה, גם כך אי אפשר לתרץ, כי, **והאמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעא: לא בא רבי יהודה לחלוק, אלא הוא בא לפרש דברי חכמים!**

ומתרצינן: וכי **גברא אנברא**, רבי אלעא על רב, **קא רמית?**

אלא, רב חולק על רבי אלעא, וסובר שרבי יהודה מפלג פליג. ולתנא קמא - אפילו בגסה זאב דורס. ולכן הוצרך רב להשמיענו שחתול אפילו בדקה לא דריס, כדי שלא נאמר כי מה שנקט התנא זאב הוא רק כדי להשמיענו שזאב דורס אפילו בגסה, ולעולם בדקה אפילו חתול דורס, וקא משמע לן רב שאין דרוסה לחתול אפילו בדקה.

איבעית אימא, לעולם נקט תנא דמתניתין זאב **למעוטי חתול**. וזה גופא בא רב להשמיענו, שזוהי כוונת תנא קמא, למעוטי חתול.

כי **מהו דתימא** זה שנקט התנא זאב רק **אורחא דמלתא קתני**, ולא בא למעט דבר. לכן **קא משמע לן** רב, שדוקא נקט זאב, ולמעוטי חתול.

אמר רב עמרם אמר רב חסדא, דרוסת חתול ונמייה - בגדיים וטלאים! דרוסת חולדה - בעופות!

קושיא: מיתיבי מהא דתניא: **דרוסת חתול, נץ ונמייה** - אינה טרפה **עד שתינקב לחלל**, ואז היא טרפה מדין הנקב.

ודייקנין: **אבל דרוסה**, שהיא טרפה מחמת הארס, **לית להו**, אין להם, לחתול נץ ונמיה.

והוינן בה: **ותסברא**, וכי נץ לא דריס? **והתנן: ודרוסת הנץ!**

תירוץ: **הא לא קשיא, כאן בעופות**, יש דרוסת הנץ. **כאן בגדיים וטלאים**, אין דרוסת הנץ.

מכל מקום, לרב חסדא קשיא!

תירוץ: **הוא דאמר כי האי תנא, דתניא בריבי (- שם חכם) אומר: לא אמרו אין דרוסה לחתול אלא במקום שאין מצילין לעוף או לגדי מידו**, שאז אינו כועס כל כך, ואין מטיל ארס חזק. **אבל במקום שיש מצילין**, הוא דורס בארס חזק, ולכן **יש לו לחתול דרוסה**.

והוינן בה: וכי במקום שאין מצילין, אין דרוסה לחתול?

והא ההיא תרנגולת דהואי בי רב כהנא, דרהט חתול בתרה, שרץ חתול אחריה, **ועל לאידרונא**, ועלתה התרנגולת לחדר, **ואיתחיד דשא**, ונסגרה הדלת מאליה, **באפיה**, כנגדו. **ומחייה**, והכה החתול לדשא, על הדלת **בסיחופיה**, בכף ידו, **ואשתכח עלה** על הדלת **חמשה קורטי דמא** מהארס. וכיון שכה חזק הוא ארס החתול, ודאי שיש לו דרוסה?

ומשנינן: **הצלת עצמה נמי - כהצלת אחרים דמי**. שאז הוא מטיל ארס חזק.

ופרכינן: **ורבנן**, דקא סברי אין דרוסה לחתול, תיקשי ממעשה בחתול שנסגרה בעדו הדלת?

ומשנינן: **זיהרא**, ארס, אכן **אית ליה - ולא קלי זיהריה**. אך אין הוא שורף.

איכא דאמרי, רב חסדא אמר יש דרוסה לחתול בכל ענין, ואפילו באין לה מצילים מידה. ומתניתין שנקט התנא זאב הוא משום אימרי רברבי שאותם אין החתול דורס. ואילו מתניתא דקתני אין דרוסת החתול דרוסה אלא עד שתינקב, ומדין נקב, **הא מני, בריבי היא**.

דתניא: בריבי אומר: לא אמרו יש דרוסה לחתול אלא במקום שיש מצילין מידי, אבל במקום שאין מצילין - אין דרוסה.

ורבנן פליגי עליה וקא סברי שאף במקום שאין מצילין יש דרוסה לחתול.

קושיא על בריבי: וכי במקום שאין מצילין אין דרוסה!?

והא היא תרנגולת וכו'.

תירוץ: הצלת עצמה נמי כהצלת אחרים דמיא: שאז הוא מטיל ארס חזק.

[עד כאן ע"פ ביאור 'הברותא']